

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۷، شماره پیاپی ۲۸، زمستان ۱۳۹۶

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

تدوین سناریوهای مؤثر بر پیشرفت اسلامی- ایرانی با رویکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای (مورد: استان آذربایجان غربی)

میرنجف موسوی؛ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

پذیرش: ۱۳۹۶/۴/۲۰

صص ۶۴-۵۱

دریافت: ۱۳۹۵/۱۲/۱۳

چکیده

الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت با رویکرد منطقه‌ای، چارچوبی برای تعیین مسیر حرکت اقتصاد مناطق کشور، هم‌راستا با جهت‌گیری اسلامی- ملی پیشرفت است. مبنای این الگو، نظریه عدالت اقتصادی منطقه‌ای و معیارهای کلی آن، تحقق عدالت توزیعی و تخصیصی در سطوح منطقه‌ای و بین‌منطقه‌ای است. هدف پژوهش حاضر تدوین سناریوهای مؤثر بر پیشرفت اسلامی ایرانی با رویکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای (آذربایجان غربی) است. نوع تحقیق کاربردی- توسعه‌ای و روش بررسی آن با توجه به روش‌های جدید آینده‌پژوهی، پیمایش نظرات متخصصان (در چند مرحله) در قالب پرسشنامه (به صورت ماتریس اثرات متقابل) است. برای تجزیه و تحلیل نتایج تحقیق از نرم-افزارهای میک‌مک و سناریو ویزارد استفاده شده است. عوامل کلیدی مؤثر بر پیشرفت اسلامی- ایرانی با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک^۲ مشخص شد و برای هر کدام از عوامل کلیدی چند عدم قطعیت در نظر گرفته شد و در نهایت سناریوهای مهم تأثیرگذار در پیشرفت آینده استان با استفاده از نرم افزار سناریو ویزارد^۳ تدوین شد. با توجه به نتایج نرم افزار میک‌مک ۸ عامل کلیدی تأثیرگذار شناسایی شدند. نتایج مستخرج از سناریو ویزارد ۸ سناریو با سازگاری قوی، ۱۲۴ سناریو با سازگاری ضعیف و ۱۲۱ سناریوی ناسازگار بود. از بین سناریوهای محتمل سناریوی شماره ۸ بهترین وضعیت‌ها را برای آینده پیشرفت اسلامی- ایرانی استان در بر دارد. سناریوهای شماره ۷، ۶، ۵ سناریوهایی هستند که بیشتر روند موجود را برای آینده استان در نظر گرفته‌اند و در نهایت سناریوهای شماره ۴، ۲، ۱، ۳ سناریوهایی هستند که شامل وضعیت‌های نسبتاً بحرانی و بحرانی هستند.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، آذربایجان غربی، توسعه منطقه‌ای، آینده پژوهی، عدم قطعیت.

^۱. نویسنده مسئول: Mousavi424@yahoo.com. ۰۹۱۴۴۲۱۱۷۰۲

^۲. MICMAC

^۳. Scenario wizard

بیان مسأله:

دسترسی به توسعه ملی و منطقه‌ای آرمان بزرگ هر ملتی است و تحقق این مهم مستلزم آن است که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران با شناخت دقیق وضعیت کشور و منطقه، بهترین الگوها را برای تعیین مسیر توسعه انتخاب کنند (zali and atrian, 2016:110) با توجه به اینکه با هر تفکری سرزمین به نحو خاصی سامان می‌یابد (papouli Yazdi, 2004:4)؛ توجه به - الگوهای برنامه‌ریزی توسعه‌ای از اصول اولیه رشد و پیشرفت هر کشور محسوب می‌شود؛ الگوهایی که مطابق با فرهنگ و ملیت هر کشور بوده و همه نیازهای مادی و معنوی آن کشور را پوشش دهد. اما متأسفانه الگوبرداری نامناسب کشورهای در حال- توسعه از کشورهای توسعه‌یافته، نه تنها این کشورها را به جایگاه واقعی خودشان نرسانده بلکه مشکلات عدیده‌ای را دامن گیرشان کرده‌است (mottaghi and mottaghi, 2014:69). در کشور ایران، از دهه‌های قبل اتکا به مدل‌های کلان و برجسته- شدن نگرش بخشی، مبنای تهیه برنامه‌های توسعه قرار گرفته است، شکاف بین سیاست‌های رشد اقتصادی و توسعه مناطق کشور روز افزون شده و توزیع عادلانه امکانات و محرومیت‌زدایی که از مهمترین دغدغه‌های مطرح شده مسئولان از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون بوده است در اثر نگرش تمرکزگرا و اقتصادمحور نه تنها عدم تعادل‌ها را در پهنه سرزمین کاهش نداده‌اند، بلکه بعضاً موجب تشدید عدم تعادل‌های منطقه‌ای نیز شده‌اند و شاهد تمرکز حجم وسیعی از امکانات در نقاط محدود (مازاد بر توان اکولوژیک و ظرفیت) باعث تمرکز جمعیت کشور در همان نقاط شده است و جمعیت در گستره وسیعی از سرزمین رو به کاهش نهاده و به تبع آن، ثروت و منابع مالی به سمت مناطق مرکزی و فقر و محرومیت به سمت مناطق دور دست گسیل یافته است (PourMohammadi, 2014).

به پیروی از این رهیافت، برخورداری از منابع و فرایند پخش توسعه در بین مناطق استان آذربایجان غربی به خصوص بین مرکز و شهرستان‌های دیگر نیز به صورت نابرابر و قطبی «مرکز-پیرامون» شکل گرفته است. این مسئله به نحوی است که شهرستان‌های جنوبی استان به جز شهرستان مهاباد عمده‌تأ نسبت به شهرستان‌های شمالی استان از لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه محروم بوده و از سوی دیگر روند برخورداری از منابع به جای تعادل و عدالت‌محوری در روند پخش آن، قطبی‌گرایی و شکاف عمیق را بخصوص ما بین مرکز استان با سایر شهرستان‌ها گوشزد می‌کند (MohammadiDehcheshmeh and Alizadeh, 2014:72-73)؛ در حالی که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر عدالت اجتماعی است؛ و این تفکر ساماندهی فضا را به نحوی کاملاً متفاوت از آنچه قبل از انقلاب بود می‌طلبد (Mousavi and Kahaki, 2016:95). مسیر پیشرفت و توسعه، همواره با دشواری‌ها و موانعی مواجه بوده‌است؛ ولی گویا با گذر زمان این دشواری‌ها و موانع بیشتر و شدیدتر می‌شوند و بر چالش‌های مدیریت مسیر پیشرفت جامعه می‌افزایند. با افزایش مراتب پیچیدگی و تنوع برنامه‌های معطوف به پیشرفت، چنین به نظر می‌رسد که اتخاذ رویکردهای آینده‌پژوهانه و مبتنی بر سناریو ضرورت دارد (pourezat, 2015:1). در این راستا، تحقیق حاضر به تدوین سناریوهای مؤثر بر پیشرفت اسلامی ایرانی با رویکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی می‌پردازد و به دنبال پاسخ به سوال زیر است:

- مهم‌ترین سناریوهای محتمل پیشروی پیشرفت اسلامی ایرانی استان آذربایجان غربی کدامند؟

مبانی نظری تحقیق:

کشورها برای پیشرفت اقتصادی و تأمین رفاه اجتماعی بعد از انقلاب صنعتی به برنامه‌ریزی روی آورده‌اند. کشورهای سرمایه‌داری غرب با نفی دخالت در اقتصاد بازار، در ارتباط با بحران رکود بزرگ اقتصادی طی سال‌های ۱۹۲۹-۳۵ به تجدیدنظری در راستای رونق اقتصادی پرداختند. نظریه‌های اقتصادی کینز^۱ و مؤلفه رشد اقتصادی هارود- دومار^۲ در اواخر دهه ۱۹۳۰ زمینه نظری را برای دخالت هدفمند دولت در اقتصاد بازار فراهم نمود. در جریان جنگ جهانی دوم، برنامه‌ریزی اقتصادی، توسط دولت‌ها انجام می‌گردید. در پایان جنگ جهانی دوم دولت‌های اروپایی و ژاپن در راستای کمک‌های اقتصادی

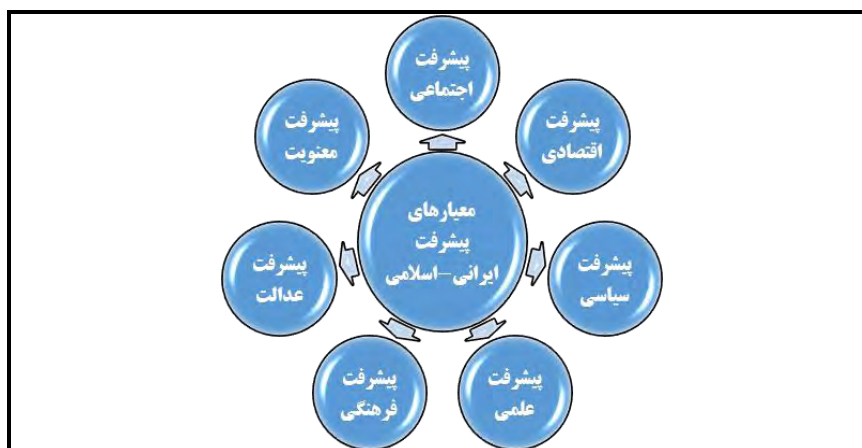
¹ M. Keynes.

² Harrod- Domar.

بازسازی خود را شروع کردند. پس از جنگ جهانی دوم، مفاهیمی چند از توسعه در جهان پدیدار گردید. متعاقب این فرآیند نظریه رشد اقتصادی روستو در سال ۱۹۶۰ نمایان می‌شد. بدین ترتیب وقتی که مفهوم توسعه مقبولیت یافت، بسیاری از کشورهای جنوب در صدد جبران عقب‌ماندگی جامعه خود برآمدند. در دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ برنامه‌ریزی مرکزی با نگرش مازاد بر مصرف برای سرمایه‌گذاری، آهنگ توسعه این کشورها را شتاب بخشید. اما رشد اقتصادی سریع، به شکلی حاد در کشورهای جنوب نمایان گردید و فضای ملی کشورها دو پاره شد. همچنین پاره‌ای از کشورها از رشد اقتصادی برخوردار شدند و پاره‌ای دیگر محروم از رشد اقتصادی گردیدند و نوعی عدم تعادل منطقه‌ای و شکل توسعه ناموزون بعد از جنگ جهانی دوم در کشورهای جنوب به وجود آمد (Ziary, 2014: 7-8). برنامه‌ریزی منطقه‌ای فرآیندی از برنامه‌ریزی برای رفع عدم تعادل‌های منطقه‌ای و همچنین ایجاد تعادل‌های بین‌درون مناطق محسوب می‌شود (Ziary and Mohammadi, 2016: 14-15).

هدف برنامه‌ریزی منطقه‌ای را می‌توان عمران و توسعه مناطق، ایجاد دگرگونی کامل و اساسی در کلیه شئونات زندگی مردم و بکارگیری نیروهای مادی و معنوی و طبیعی منطقه، کاهش اختلاف سطح شهر و روستا و توسعه پایدار منطقه‌ای، تعدیل ساختاری توسعه اقتصادی-اجتماعی منطقه، افزایش درآمد سرانه در داخل منطقه، تعیین و گسترش نیروهای تخصصی، افزایش کارایی اقتصادی، اطمینان از حفاظت محیط‌زیست و بهبود آن و استفاده از منابع طبیعی ذکر نمود (علی‌پور و کریم-زاده، ۱۳۹۲: ۵). برنامه‌ریزی منطقه‌ای با رفع کمبودها و نارسائی‌های مناطق، راهبرد پیشرفت و توسعه یکپارچه مناطق را فراهم می‌سازد و این همان چیزی است که الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت به منظور تعادل بخشی توسعه مبتنی بر عدالت اجتماعی در کشور به دنبال آن می‌باشد (Ebrahimzadeh, 2014: 7). الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، نظریه مقام معظم رهبری است که از طرفی بر مبانی نظری و فلسفی اسلام و مبانی انسان‌شناختی اسلام استوار است و پیشرفت مادی را به عنوان وسیله مطلوب می‌داند، اما هدف را رشد و تعالی انسان می‌داند و از طرف دیگر، فکر و ابتکار ایرانی آن را به دست آورده است. حضرت آیت الله خامنه‌ای همچنین پیشرفت را برای همه کشورها و همه جوامع عالم، دارای یک الگوی واحد ندانسته و مبانی معرفتی، فلسفی و اخلاقی هر جامعه و هر ملتی و نیز شرایط گوناگون-انسانی، طبیعی، تاریخی، جغرافیایی، جغرافیای سیاسی و شرایط زمانی و مکانی را در ایجاد الگوهای پیشرفت، اثرگذار می‌دانند. از نظر ایشان، «هر الگوی پیشرفتی بایستی تضمین‌کننده استقلال کشور باشد؛ و به بیان ایشان، هر الگویی از الگوهای طراحی‌شونده برای پیشرفت، که کشور را وابسته کند، ذلیل کند و دنباله‌رو کشورهای مقتدر و دارای قدرت سیاسی و نظامی و اقتصادی کند، مردود است» (Seif, 2010: 39-40).

الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت با رویکرد منطقه‌ای، چارچوبی برای تعیین مسیر حرکت اقتصاد مناطق کشور، هم‌راستا با جهت‌گیری اسلامی-ملی پیشرفت است. مبنای این الگو، نظریه عدالت اقتصادی منطقه‌ای و معیارهای کلی آن، تحقق عدالت توزیعی و تخصیصی در سطوح منطقه‌ای و بین منطقه‌ای است. براین اساس محتوای این الگو مبتنی بر حفظ جایگاه قوامی و استحکام بخش اموال و دارایی‌های اقتصادی، در زندگی فردی و اجتماعی ساکنین مناطق مختلف کشور (براساس معیار اول در عدالت اقتصادی تخصیصی)؛ دستیابی به حداکثر نرخ رشد، بازدهی و زایش اموال و دارایی‌های اقتصادی در مناطق مختلف کشور (براساس معیار دوم در عدالت اقتصادی تخصیصی)؛ و تطابق نظام توزیع ثروت و درآمد و جریان انتقال مالکیت با معیارهای حق کار، تبعیت نما از اصل و نیاز اولیه (بر اساس معیارهای عدالت اقتصادی توزیعی). براساس معیارهای کلی فوق، برنامه پیشرفت در فرازهای جغرافیایی (مناطق و نواحی) کشور تدوین و اجرا می‌گردد. اهداف برنامه‌های پیشرفت منطقه‌ای، هم‌راستا با اهداف الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت و به منظور تحقق ابعاد آن و با جهت‌گیری اولاً تحقق اهداف در واحدهای جغرافیایی زیر ملی و ثانیاً استفاده حداکثری از توانمندی‌های مناطق (و نواحی) در تحقق اهداف ملی در قالب الگوی مذکور خواهد بود (Abdolmaleki, 2012: 34). شکل شماره ۱ معیارهای پیشرفت ایرانی اسلامی را نشان می‌دهد.

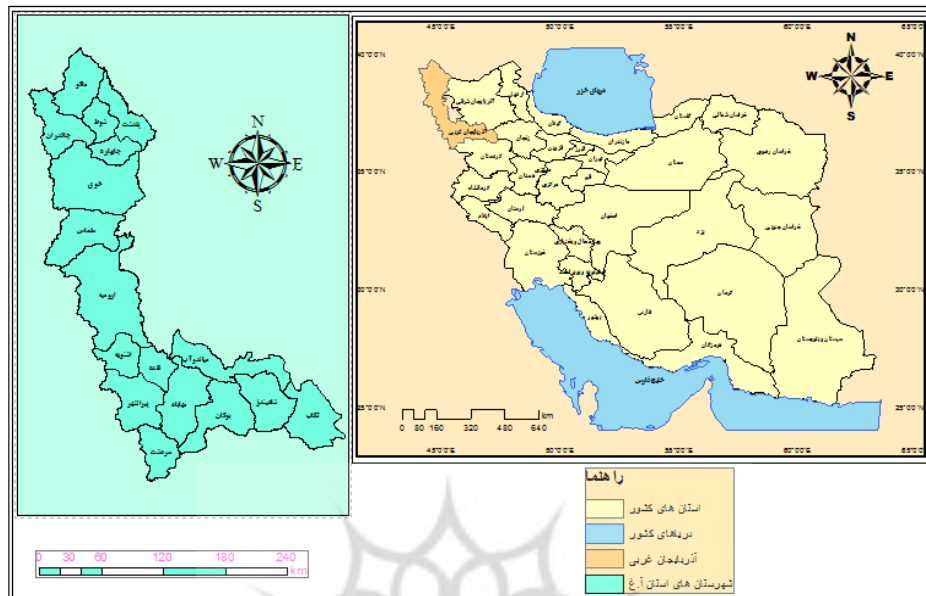
شکل ۱- معیارهای پیشرفت اسلامی- ایرانی - منبع: (Author:2017)

مروری بر پیشینه تحقیق نشان می‌دهد بهشتی و زالی (۲۰۱۲)، زالی (۲۰۱۱)، فروزنده‌دهکردی و همکارانش (۲۰۱۱)، بوستانی و همکارانش (۲۰۱۴)، بزاززاده و همکارانش (۲۰۱۵) و زالی و عطریان (۲۰۱۵) تحقیقاتی مشابه روش‌شناسی تحقیق حاضر انجام داده‌اند. تحقیقات زیادی نیز در زمینه الگوی پیشرفت اسلامی- ایرانی انجام یافته است من جمله؛ مردانی نوکنده (۲۰۱۱)، حصیرچی و نیاوند (۲۰۱۱)، عبدالملکی (۲۰۱۲)، سنچولی (۲۰۱۳). اما تفاوت این پژوهش با پژوهش‌های دیگر در این است که، پژوهش مورد نظر به تدوین سناریوهای مؤثر بر تحقق پیشرفت اسلامی- ایرانی با رویکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی پرداخته است.

محدوده مورد مطالعه:

استان آذربایجان غربی دارای ظرفیت بسیار بالای طبیعی، کیفیت خاک، شرایط جوی و میزان بارش و اقلیم نزدیک به شرایط مدیترانه‌ای، فرصت‌های بالای معدنی و همچنین امکان گسترش صنایع وابسته به حوزه کشاورزی، فرصت‌های بی‌بدیلی در حوزه گردشگری، فرصت‌های جدید و بسیار مستعد در زمینه توسعه خدمات، صنایع و فعالیت‌های نوین، فرصت‌های قابل توجه در حوزه آموزش و دانشگاه، شرایط ویژه موقعیتی استان به عنوان نقطه اتصال سه کشور ایران، ترکیه و عراق، فرصت‌های بی‌شماری در حوزه سرمایه‌گذاری فراهم آورده است و از دیر باز به عنوان دروازه اروپا شناخته شده است (BazzazZadeh et al,2015). اما همانطور که بیان شد، برخورداری از منابع و فرایند پخش توسعه در بین مناطق استان آذربایجان غربی به خصوص بین مرکز و شهرستان‌های دیگر به حالت نابرابر شکل گرفته است. طبق نتایج سالنامه آماری سال ۱۳۹۴ در استان آذربایجان غربی ۳,۰۸۰,۵۷۶ نفر زندگی می‌کنند، که ۹۶۳,۷۳۸ نفر معادل ۳۱,۲۸ درصد در شهرستان ارومیه (مرکز استان) ساکن هستند. این شهرستان حدود سه برابر شهرستان خوی (شهرستان دوم به لحاظ جمعیتی) جمعیت دارد و شهرستان ارومیه، خوی و میاندوآب ۵۱,۲۴ درصد جمعیت استان را در خود جای داده‌اند و کمتر از ۴۹ درصد جمعیت در دیگر شهرستان‌های استان (۱۴) زندگی می‌کنند؛ از ۷۱ کارگاه صنعتی استان، تعداد ۴۲ کارگاه در شهرستان ارومیه، ۱۰ کارگاه در شهرستان خوی، ۵ کارگاه در شهرستان مهاباد، ۴ کارگاه در شهرستان میاندوآب و ۱۰ کارگاه در دیگر شهرستان‌های استان دایر است؛ و از ۲۱ شرکت تعاونی فعال در استان، تعداد ۸ شرکت با میزان سرمایه ۲۵۵۲ میلیون ریال در شهرستان ارومیه، ۴ شرکت با میزان سرمایه ۶۶۸۷ میلیون ریال در شهرستان خوی، ۲ شرکت با میزان سرمایه ۱۴۱ میلیون ریال در شهرستان تکاب، ۲ شرکت با میزان سرمایه ۳۱ میلیون ریال در شهرستان نقده، ۲ شرکت با میزان سرمایه ۲۱ میلیون ریال در شهرستان میاندوآب، ۱ شرکت با میزان سرمایه ۱۴۸ میلیون ریال در شهرستان ماکو، ۱ شرکت با میزان سرمایه ۱۱ میلیون ریال در شهرستان شاهین‌دژ، و ۱ شرکت با میزان سرمایه ۱ میلیون ریال در شهرستان سلماس مشغول به کار هستند و اما از ۱۲,۴۰۹ شاغلان در کارگاه‌های صنعتی، تعداد ۷,۴۰۷ نفر در شهرستان ارومیه، ۱,۸۱۹ نفر در شهرستان خوی و ۸۲۳ نفر در شهرستان میاندوآب و بقیه در دیگر شهرستان‌ها مشغول به کار هستند. و در نهایت از ۳۵۳ شرکت تعاونی فعال صنعتی با

میزان سرمایه ۳۹۳,۴۹۷ میلیون ریال، تعداد ۸۴ تعاونی با میزان سرمایه ۳۹,۸۶۹ میلیون ریال در شهرستان ارومیه، تعداد ۴۵ تعاونی با میزان سرمایه ۵۵,۳۲۱ میلیون ریال در شهرستان خوی و تعداد ۱۱۵ تعاونی با میزان سرمایه ۱۹۸,۷۷۴ میلیون ریال در شهرستان میاندوآب و بقیه در دیگر شهرستان‌ها قرار گرفته است. شکل شماره ۲ محدوده قرارگیری استان آذربایجان غربی و شهرستان‌های استان را نشان می‌دهد.

شکل ۲- محدوده مورد مطالعه تحقیق - ترسیم: (Author:2017).

روش تحقیق:

بر اساس مؤلفه‌های مورد بررسی، نوع تحقیق کاربردی- توسعه‌ای و روش بررسی آن بر اساس روش‌های جدید آینده- پژوهی، به صورت توصیفی- تحلیلی و پیمایشی است. اطلاعات مورد نیاز در خصوص مبانی نظری به روش کتابخانه‌ای و داده‌های مورد نیاز به صورت میدانی (پرسشنامه) گردآوری شد. در مرحله اول با استفاده از روش پویا محیطی شاخص‌هایی که در پیشرفت اسلامی- ایرانی استان تأثیر دارند شناسایی شد، شاخص‌های مورد بررسی پژوهش در جدول شماره ۱ نمایش داده شده است. برای شناسایی عوامل کلیدی از بین شاخص‌ها، پرسشنامه تأثیرات متقابل طراحی شد. روایی آن توسط اساتید گروه جغرافیا به صورت صوری و مصاحبه‌ای انجام شد. جامعه‌آماري تحقیق ۱۰ نفر از کارشناسان و متخصصان جغرافیا (آمایش- سرزمین، آمایش شهری، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری) بوده است. وزن دهی این پرسشنامه به صورت مقایسه‌ای زوجی و میزان ارتباط متغیرها با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. پس از تکمیل پرسشنامه توسط جامعه‌آماري، از نرم‌افزار میک‌مک برای شناسایی عوامل کلیدی استفاده شد، سپس وضعیت‌های مختلفی برای هر کدام از عوامل کلیدی در نظر گرفته شد و در قالب پرسشنامه‌ی اثرات متقابل طراحی شد. وزن دهی این پرسشنامه به صورت مقایسه‌ای زوجی و میزان ارتباط متغیرها به صورت طیفی از اعداد ۳ تا ۳- سنجیده می‌شود. روایی این پرسشنامه نیز توسط اساتید به صورت صوری و مصاحبه‌ای انجام شد و سپس پرسشنامه توسط جامعه‌آماري تکمیل شد و به این ترتیب داده‌های مورد نیاز نرم‌افزار سناریو ویزارد جمع‌آوری شد.

جدول ۱- شاخص‌های پژوهش

مؤلفه	شاخص‌های مؤثر در پیشرفت ایرانی اسلامی استان آذربایجان غربی	علامت
سیاسی	افزایش آزادی‌های مشروع فردی و اجتماعی	Var۱
	آموزش نیروهای مسلح و تربیت نیروهای با انگیزه در این بخش برای جلوگیری از تعرضات احتمالی	Var۲
	عزت ملی و اقتدار دفاعی	Var۳
	تقویت همگرایی قومی و مذهبی	Var۴
	استفاده از دیپلمات‌های فعال و توانمند در روابط با کشورهای همسایه	Var۵
	تعامل مؤثر با دیگر مناطق	Var۶
	مقبولیت و مشروعیت دولت	Var۷
	تقویت وحدت و انسجام درونی	Var۸
مذهبی	الهام بخشی	Var۹
	رشد اخلاقی و امنیت اخلاقی	Var۱۰
	رشد و تعالی انسان و تقویت عاطفه انسانی	Var۱۱
	وجدان کاری	Var۱۲
	مسئولیت پذیری	Var۱۳
فرهنگی	ارائه آموزش‌های دینی، اخلاقی، هویتی، فرهنگی و ایرانی به همراه مطالب درسی	Var۱۴
	پرورش اخلاق و آداب اسلامی و ترویج آن بین افراد جامعه	Var۱۵
	افزایش آگاهی‌های عمومی در استفاده از رسانه‌های جهانی	Var۱۶
	مبارزه با ورود فرهنگ غربی و هنجارهای بیگانه	Var۱۷
	ترویج فرهنگ کار گروهی و تولید کالاها و خدمات متناسب با فرهنگ خودی	Var۱۸
	به حداقل رساندن آسیب‌های فرهنگی (از خود بیگانگی فرهنگی، بی‌اعتمادی و ...)	Var۱۹
	ارتقاء فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی (فرهنگ ملی و دینی)	Var۲۰
	به رسمیت شناختن تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی)	Var۲۱
	استفاده بهینه از منابع طبیعی و موهب عمومی همگانی (زمین، انرژی، ماشین آلات و ...)	Var۲۲
	امنیت غذایی	Var۲۳
اقتصادی	تقویت روح خطرپذیری و ریسک	Var۲۴
	مبارزه با فقر و تبعیض و نابرابری	Var۲۵
	تقویت صنایع و به کارگیری نیروهای متخصص داخلی در آنها	Var۲۶
	ارائه فرصت‌های شغلی مناسب به افراد تخبه و متخصص برای جلوگیری از مهاجرت آنها	Var۲۷
	حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری - صنعتی و بازارچه‌های مرزی	Var۲۸
	افزایش بازدهی نیروی کار (استفاده از نیروی انسانی آموزش دیده)	Var۲۹
	افزایش توان رقابت پذیری (سالم)	Var۳۰
	قانون‌گرایی (مسئول بودن و مساوی بودن همه افراد در برابر اجرای قانون)	Var۳۱
	حفظ حقوق و کرامت انسانی در بهره برداری از حداقل کالاها (اولیه بهداشت و ...)	Var۳۲
	افزایش ارتباطات اجتماعی بین اقوام و مذاهب	Var۳۳
تخصیص هدفمند بارانه‌ها و تامین اجتماعی با در نظر گرفتن اقشار مختلف جامعه	Var۳۴	
ایجاد احساس مسئولیت و انضباط اجتماعی	Var۳۵	
اجتماعی	برنامه ریزی در زمینه تامین اجتماعی و بیمه سالمندان برای مواجهه با سالخوردگی آتی جمعیت	Var۳۶
	رشد ثبات و امنیت اجتماعی	Var۳۷
	پراکنش متعادل جمعیت در سازمان فضایی	Var۳۸
	پیشرفت در دانش و فناوری	Var۳۹
	مدیریت علمی	Var۴۰
	ابتکار، نوآوری و تحول	Var۴۱
	کاهش فاصله‌های طبقاتی	Var۴۲
	مبارزه با بی قانونی، تبعیض و فقر	Var۴۳
	ایجاد فرصت برابر	Var۴۴
	انتخاب بر اساس شایستگی	Var۴۵
	رعایت اعتدال بین نسلی در بهره برداری از ثروت‌های طبیعی	Var۴۶
	جلوگیری از دادن امتیازها و رانت‌ها به گروهی خاص در مناطق	Var۴۷
	استفاده متعادل از همه بخش‌های فعالیت‌ها	Var۴۸
	بازنگری در رویه‌های نظارتی بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا	Var۴۹
	برخورداری متعادل و متوازن اقشار آسیب دیده از نظام رایانه‌ای و تامین اجتماعی	Var۵۰

منبع: (mousavi et al,2016 – Seif,2011– AbediJafari et al,2011)

مدل‌های مورد استفاده در پژوهش:

نرم‌افزار میک‌مک جهت انجام محاسبات سنگین ماتریس اثرات متقاطع طراحی شده‌است. برای به کارگیری این نرم‌افزار ابتدا متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه مورد نظر شناسایی و در ماتریسی مانند ماتریس تحلیل اثرات وارد می‌گردند و سپس میزان ارتباط این متغیرها با حوزه مورد نظر مشخص می‌شود. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون‌ها تأثیر می‌گذارند؛ بدین ترتیب متغیرهای سطرها تأثیرگذار و متغیرهای ستون‌ها تأثیر پذیرند. با تحلیل میک‌مک و شناسایی عوامل کلیدی می‌توان روابط بین متغیرها را نیز بررسی کرد و به تهیه سناریوی آینده پرداخت (Rouhani and Ajorloo, 2015:11) میزان ارتباط متغیرها با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. عدد صفر به منزله «عدم تأثیر»، عدد یک به منزله «تأثیر ضعیف»، عدد دو به منزله «تأثیر متوسط» و عدد سه به منزله «تأثیر زیاد» و در نهایت حرف (P) به منزله وجود رابطه بالقوه بین متغیرها است (Rabbani, 2012:262).

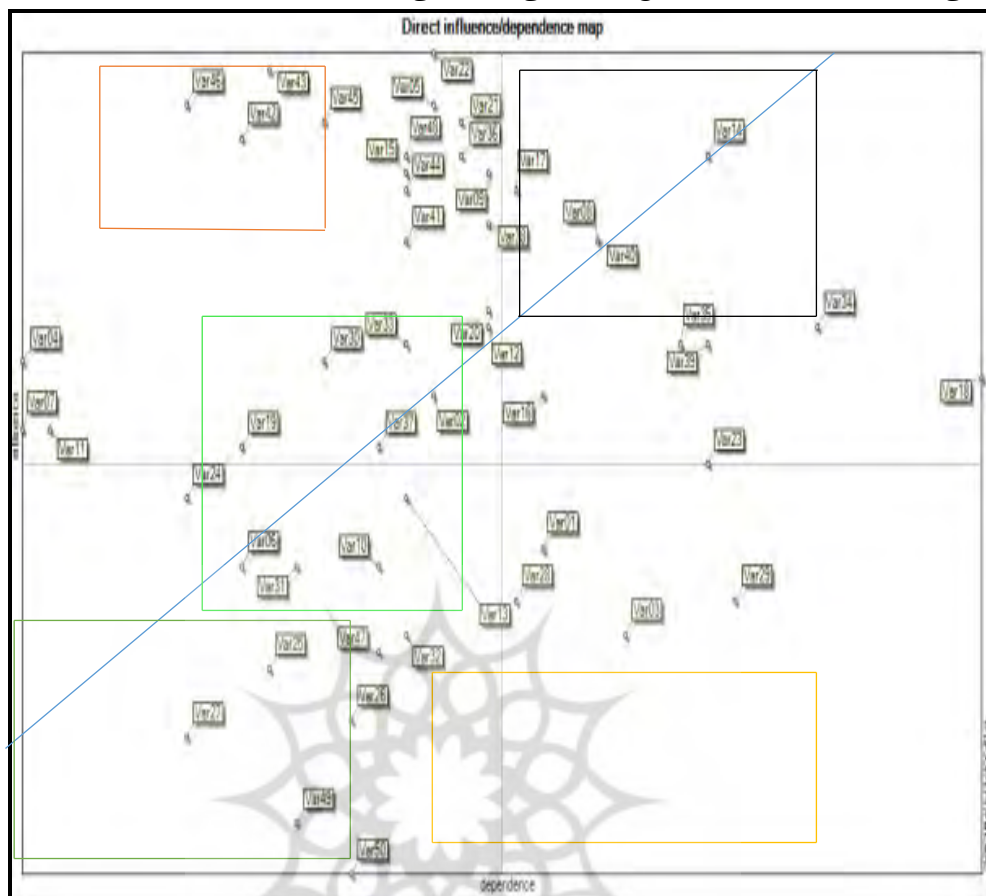
نرم‌افزار سناریوویزارد برای انجام محاسبات پیچیده سناریوویسی طراحی شده است. پس از انتخاب عوامل کلیدی، هر یک از عوامل به وضعیت‌های مختلف طبقه‌بندی شده و این وضعیت‌ها برای تمام عوامل کلیدی به صورت ماتریسی در اختیار متخصصین و کارشناسان قرار می‌گیرد. در این پرسشنامه، وضعیت‌ها می‌توانند تأثیرگذاری منفی را نیز نشان‌دهند و اعداد پرسشنامه از ۳ تا ۳- متغیر است. سؤال محوری این پرسشنامه این است که «اگر وضعیت AI از عامل کلیدی A در آینده استان اتفاق بیفتد، چه تأثیری بر وقوع یا عدم وقوع وضعیت B2 از عامل کلیدی B خواهد داشت که جواب آن به صورت طیفی از اعداد ۳ تا ۳- ذکر شده و در نهایت، در نرم‌افزار مذکور تحلیل می‌شود». تکنیک تحلیلی این نرم‌افزار به CIB معروف است و هدف آن بهینه‌سازی سناریوها و قابل اطمینان کردن سناریوهای انتخاب شده است (zali, 2011:38). سناریوویسی روش بسیار مؤثر و مفید برای برنامه‌ریزی میان‌مدت و بلندمدت در شرایط با عدم قطعیت است. این روش به سازمان‌ها کمک می‌کند که علاوه بر تهیه برنامه‌ریزی‌های متعدد برای رویدادهای غیرمترقبه، جهت‌گیری درستی نسبت به سیر رویدادهای آینده داشته و بنابراین موضوعات مهم و درستی را در کانون توجه خود قرار دهند. اما باید در نظر داشت که سناریوویسی صرفاً ابزاری برای برنامه‌ریزی نیست. در واقع سناریوها ابزاری مؤثر برای یادگیری نیز هستند. با تفکر درباره سناریوهای آینده، سازمان‌ها نسبت به منطق تغییرات، نیروهای پیشران، بازیگران کلیدی و عوامل کلیدی و مؤثر در محیط فعالیت خود درک بهتری کسب کرده و پتانسیل تأثیرگذاری خود را بهتر تشخیص می‌دهند (Alizadeh et al, Undated:61).

بحث و تجزیه و تحلیل اطلاعات:**نتایج نرم‌افزار میک‌مک:**

طبق نتایج به دست آمده از نرم‌افزار میک‌مک درجه پرشدگی ماتریس ۹۳/۸۴ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب شده تأثیر زیادی بر روی هم دارند. از مجموع ۲۳۶۳ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس، ۱۳۷ رابطه، عددشان صفر بوده است که به این معنی است عوامل بر همدیگر تأثیر نگذاشته یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته‌اند. ۳۵۸ رابطه، عددشان یک بوده است بدین معنی که تأثیر کمی نسبت به هم داشته‌اند، ۷۶۵ رابطه، عددشان ۲ بوده است بدین معنی که رابط تأثیرگذار نسبتاً قوی داشته‌اند، ۸۹۱ رابطه، عددشان ۳ بوده است بدین معنی که روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد بوده است و از تأثیرگذاری و تأثیر پذیری زیادی برخوردار بوده‌اند. در نهایت نیز ۳۴۹ رابطه، عددشان P بوده است که نشان‌دهنده روابط پتاسیلی و غیرمستقیم عامل‌ها بوده است. در شکل شماره ۳ پراکندگی متغیرهای تأثیرگذار (در قسمت شمال‌غربی و با رنگ قرمز)، دو وجهی (در قسمت شمال‌شرقی و با رنگ مشکی)، تأثیرپذیر (در قسمت جنوب شرقی و با رنگ نارنجی)، مستقل (در قسمت جنوب‌غربی و با رنگ سبز پررنگ) و تنظیمی (در قسمت مرکزی و با رنگ سبز روشن) را نشان می‌دهد که از لحاظ پایدار یا ناپایداری، وضعیت ناپایداری را نشان می‌دهد. ذکر این نکته لازم است که از نرم‌افزار میک‌مک صرفاً برای استخراج عوامل کلیدی

1. Crocc-impact Balance

مؤثر در پیشرفت اسلامی - ایرانی استفاده شده است و خروجی این نرم افزار به عنوان عوامل کلیدی، به عنوان ورودی نرم افزار سناریونویسی استفاده خواهند شد که در واقع هدف اصلی تحقیق می باشد.

شکل ۳- وضعیت تاثیرگذاری شاخص ها در خروجی نرم افزار میک مک - منبع: The output micmac

از میان ۵۰ عامل بررسی شده در این تحقیق، چند عامل به عنوان عوامل کلیدی مؤثر در پیشرفت اسلامی - ایرانی استان می باشد. در میان این عوامل، عامل به رسمیت شناختن تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی) بیشترین تأثیر را در پیشرفت اسلامی - ایرانی استان داشته است، همچنین بازنگری در رویه های نظارتی بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا، ابتکار، نوآوری و تحول، کاهش فاصله های طبقاتی، حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری - صنعتی و بازارچه های مرزی، تقویت وحدت و انسجام درونی، ارائه آموزش های دینی، اخلاقی، هویتی، فرهنگی و ایرانی به همراه مطالب درسی، افزایش ارتباطات اجتماعی بین اقوام و مذاهب، ارتقاء فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی (فرهنگ ملی و دینی)، و مسئولیت پذیری در پیشرفت اسلامی - ایرانی استان آذربایجان غربی انتخاب شده اند. نکته قابل توجه این است که از ۱۰ عامل کلیدی تأثیرگذار مستقیم همه ی ۱۰ عامل آن در عوامل کلیدی تأثیرگذار غیرمستقیم نیز تکرار شده اند (جدول شماره ۲). با توجه به ارتباط بین دو عامل کلیدی ارائه آموزش های دینی، اخلاقی، هویتی، فرهنگی و ایرانی به همراه مطالب درسی و ارتقاء فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی (فرهنگ ملی و دینی)، این دو موضوع با هم ترکیب شده اند و در یک عامل با عنوان تقویت و ترویج فرهنگ ایرانی و اسلامی مطرح شده است و همچنین به دلیل اینکه عامل تقویت وحدت و انسجام درونی، عامل افزایش ارتباطات اجتماعی بین اقوام و مذاهب را پوشش می دهد از عامل تقویت وحدت و انسجام درونی (که در بر دارنده عامل دیگری هم هست) استفاده می شود.

جدول ۲- عوامل کلیدی مؤثر بر پیشرفت اسلامی- ایرانی استان

رتبه	شاخص‌ها	اثرگذاری مستقیم	شاخص‌ها	اثرگذاری غیرمستقیم	رتبه	شاخص‌ها	اثرگذاری مستقیم	شاخص‌ها	اثرگذاری غیرمستقیم
۱	Var21	۲۶۶	Var21	۲۶۵	۲۶	Var36	۱۹۶	Var46	۱۹۶
۲	Var49	۲۶۳	Var49	۲۶۴	۲۷	Var46	۱۹۶	Var36	۱۹۶
۳	Var41	۲۵۴	Var41	۲۵۴	۲۸	Var45	۱۹۵	Var45	۱۹۵
۴	Var42	۲۴۸	Var42	۲۴۸	۲۹	Var37	۱۹۳	Var37	۱۹۱
۵	Var28	۲۴۲	Var28	۲۴۱	۳۰	Var04	۱۹۱	Var24	۱۸۷
۶	Var08	۲۳۹	Var14	۲۳۷	۳۱	Var38	۱۸۹	Var38	۱۸۷
۷	Var14	۲۳۵	Var08	۲۳۶	۳۲	Var24	۱۸۷	Var04	۱۸۶
۸	Var33	۲۳۱	Var33	۲۳۱	۳۳	Var02	۱۸۲	Var40	۱۸۳
۹	Var20	۲۳۰	Var20	۲۳۰	۳۴	Var40	۱۸۲	Var07	۱۸۲
۱۰	Var12	۲۲۶	Var13	۲۲۸	۳۵	Var07	۱۷۸	Var34	۱۸۰
۱۱	Var13	۲۲۶	Var47	۲۲۸	۳۶	Var34	۱۷۸	Var01	۱۷۹
۱۲	Var44	۲۲۶	Var44	۲۲۶	۳۷	Var01	۱۷۶	Var02	۱۷۸
۱۳	Var47	۲۲۶	Var48	۲۲۳	۳۸	Var26	۱۷۴	Var26	۱۷۴
۱۴	Var48	۲۲۴	Var12	۲۲۳	۳۹	Var35	۱۷۱	Var30	۱۷۱
۱۵	Var18	۲۲۲	Var18	۲۲۲	۴۰	Var30	۱۶۹	Var35	۱۷۱
۱۶	Var16	۲۲۰	Var16	۲۲۱	۴۱	Var10	۱۶۳	Var19	۱۶۳
۱۷	Var39	۲۲۰	Var39	۲۲۰	۴۲	Var03	۱۶۱	Var10	۱۶۳
۱۸	Var05	۲۱۹	Var17	۲۱۸	۴۳	Var11	۱۶۱	Var11	۱۶۰
۱۹	Var22	۲۱۹	Var22	۲۱۸	۴۴	Var19	۱۶۰	Var23	۱۶۰
۲۰	Var15	۲۱۷	Var15	۲۱۷	۴۵	Var23	۱۵۸	Var03	۱۵۹
۲۱	Var17	۲۱۵	Var05	۲۱۶	۴۶	Var31	۱۵۲	Var31	۱۵۵
۲۲	Var43	۲۰۶	Var50	۲۰۶	۴۷	Var27	۱۵۰	Var27	۱۴۹
۲۳	Var50	۲۰۲	Var43	۲۰۵	۴۸	Var06	۱۴۷	Var32	۱۴۶
۲۴	Var09	۲۰۰	Var09	۱۹۸	۴۹	Var25	۱۴۷	Var06	۱۴۵
۲۵	Var29	۱۹۸	Var29	۱۹۸	۵۰	Var32	۱۴۵	Var25	۱۴۵

منبع: The output micmac

طراحی وضعیت‌های احتمالی عوامل کلیدی (عدم قطعیت‌ها):

در تحقیق حاضر عوامل کلیدی نهایی مؤثر بر فرآیند پیشرفت اسلامی ایرانی از طریق نظرسنجی از کارشناسان با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک مشخص شدند که عبارتند از: ۱- به رسمیت‌شناختن تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی)؛ ۲- بازنگری در رویه‌های نظارتی بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا؛ ۳- ابتکار، نوآوری و تحول؛ ۴- کاهش فاصله‌های طبقاتی؛ ۵- حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری- صنعتی و بازارچه‌های مرزی؛ ۶- تقویت وحدت و انسجام درونی؛ ۷- مسئولیت‌پذیری؛ ۸- تقویت و ترویج فرهنگ ایرانی و اسلامی. ابتدا ۱۰ عامل کلیدی انتخاب شد و سپس با توجه به شباهت برخی عوامل دو مورد در هم ادغام شدند و در نهایت ۸ عامل کلیدی در پیشرفت اسلامی- ایرانی استان انتخاب شدند. سناریوهای آینده استان بر اساس این عوامل کلیدی طراحی می‌شوند. بعد از مشخص شدن مهم‌ترین عوامل، وضعیت‌های مختلفی برای هر یک از عوامل انتخاب شدند؛ و این وضعیت‌ها برای هر یک از عوامل متفاوت از سایر عوامل است و هر کدام از عوامل طیفی از وضعیت‌های مختلف در مورد پیشرفت آینده استان را در بر دارد. تعداد این وضعیت‌ها متناسب با شرایط هر یک از عوامل در طیفی از وضعیت مطلوب تا بحرانی در ۳ وضعیت طراحی شده است. ۲۴ وضعیت احتمالی برای آینده استان در نظر گرفته شده است (جدول شماره ۳). با توجه به اینکه در اینجا هدف تهیه سناریوهای ممکن از ۲۴ وضعیت احتمالی مربوط

به ۸ عامل کلیدی است، انتظار می‌رود بیش از ۶,۵۶۱ سناریوی ترکیبی محتمل از بین این وضعیت‌های احتمالی استخراج شود که دربرگیرنده تمامی حالات پیش‌روی آینده استان می‌باشد.

جدول ۳- عوامل کلیدی و وضعیت های احتمالی آنها در پیشرفت اسلامی- ایرانی استان

نوع وضعیت	وضعیت های احتمالی	عوامل کلیدی
بحرانی	عدم مقبولیت تمایزات فرهنگی (قومی، مذهبی، زبانی)	به رسمیت شناختن تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی)
نسبتاً مطلوب	بهبود روند وضع موجود مقبولیت تمایزات فرهنگی	
مطلوب	به رسمیت شناختن تمایزات	
بحرانی	وخیم تر شدن وضعیت فساد و قاچاق کالا	بازنگری در رویه های نظارتی بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا
نسبتاً بحرانی	ادامه روند وضع موجود نظارت برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا	
مطلوب	بهبود وضعیت و افزایش نظارت برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا	
بحرانی	وخیم تر شدن ابتکار و نوآوری و تحول	ابتکار، نوآوری و تحول
نسبتاً بحرانی	ادامه روند وضع موجود	
مطلوب	بهبود وضعیت ابتکار و نوآوری و تحول	
بحرانی	افزایش فاصله های طبقاتی	کاهش فاصله های طبقاتی
نسبتاً بحرانی	ادامه روند موجود فاصله های طبقاتی	
مطلوب	بهبود وضعیت و کاهش فاصله های طبقاتی	
بحرانی	عدم حمایت و اعمال محدودیت ها و انسداد مرزها	حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری - صنعتی و بازارچه های مرزی
نسبتاً مطلوب	ادامه روند وضع موجود	
مطلوب	بهبود وضعیت موجود	
بحرانی	وخیم تر شدن وضعیت وحدت و انسجام درونی	تقویت وحدت و انسجام درونی
نسبتاً مطلوب	ادامه روند وضع موجود	
مطلوب	بهبود وضعیت وحدت و انسجام درونی	
بحرانی	تضعیف فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی	تقویت و ترویج فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی
نسبتاً بحرانی	ادامه روند وضع موجود	
مطلوب	ارتقاء فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی	
بحرانی	کاهش مسئولیت پذیری	مسئولیت پذیری
نسبتاً بحرانی	ادامه روند وضع موجود	
مطلوب	بهبود وضعیت مسئولیت پذیری مردم	

منبع: (Author:2017).

نتایج نرم افزار سناریو ویزارد:

نتایج نرم افزار سناریو ویزارد نشان می‌دهد که ۸ سناریو با سازگاری قوی، ۱۲۴ سناریو با سازگاری ضعیف و ۱۲۱ سناریو با سازگاری ناسازگار پیش‌روی آینده پیشرفت استان وجود دارد. شکل شماره ۴ تابلوی سناریوهای با سازگاری قوی را همراه با وضعیت‌های احتمالی و وضعیت مربوط به هریک از عدم قطعیت‌ها از نظر مطلوبیت یا بحرانی بودن نشان می‌دهد. در این تابلو- سناریو، رنگ سبز پررنگ وضعیت مطلوب، رنگ سبز روشن وضع موجود که وضعیت نسبتاً مطلوب است و رنگ نارنجی، وضع- موجود (وضعیت نسبتاً بحرانی) و در نهایت رنگ قرمز نشان‌دهنده وضعیت بحرانی وضعیت‌های احتمالی است. صفحه سناریوهای قوی از ۶۴ وضعیت احتمالی مختلف تشکیل شده است. همان‌طور که در تخته سناریو هم مشاهده می‌شود تعداد وضعیت‌های- نامطلوب بر وضعیت‌های مطلوب برتری دارند. از این ۶۴ وضعیت‌های احتمالی، ۵۶,۲۵ درصد وضعیت بحرانی، ۱۶,۶۲ درصد وضعیت نسبتاً بحرانی یا در آستانه بحران، ۱۰,۹۳ درصد وضعیت نسبتاً مطلوب و ۱۷,۱۸ درصد هم وضعیت مطلوب دارند. همان‌طور که از صفحه سناریو نیز دیده می‌شود، وضعیت‌های بحرانی بیشترین فرض‌ها را تشکیل داده‌اند.

جدول ۴- تخته سناریو

Scenario No. ۸	Scenario No. 7	Scenario No. 6	Scenario No. 5	Scenario No. 4	Scenario No. 2	Scenario No. 1	Scenario No. 3
Vahdat: ۳				Vahdat: ۱			
Masoliat: ۳		Masoliat: ۱					
Tamauozat: ۳	Tamauozat: ۲			Tamauozat: ۱			
Farhang: ۳	Farhang: ۲			Farhang: ۱			
Nezarat: ۳	Nezarat: ۲		Nezarat: ۱	Nezarat: ۲		Nezarat: ۱	
Faseleh: ۳	Faseleh: ۱	Faseleh: ۲		Faseleh: ۱		Faseleh: ۲	
Novavari: ۳	Novavari: ۱			Novavari: ۲	Novavari: ۱		
Tovseeh: ۲	Tovseeh: ۱						

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵.

از بین سناریوهای با سازگاری قوی، سناریوی شماره ۸ بهترین وضعیت‌ها را برای آینده پیشرفت اسلامی- ایرانی استان در بر گرفته‌است. سناریوهای شماره ۷، ۶، ۵ سناریوهایی هستند که بیشتر روند موجود را برای آینده استان در نظر گرفته و در نهایت سناریوهای شماره ۴، ۲، ۱، ۳ سناریوهایی هستند که شامل وضعیت‌های نسبتاً بحرانی و بحرانی هستند.

سناریوی شماره ۸ بهترین سناریوی پیش‌روی آینده پیشرفت استان است که تمام وضعیت‌های احتمالی به جز یکی، مطلوب است. ویژگی‌های این سناریو از نظر عوامل کلیدی منتخب عبارت است از: از لحاظ تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی) وضعیت مطلوب و رو به بهبود، از لحاظ فساد و قاچاق کالا وضعیت رو به بهبود که بازنگری در رویه‌های نظارتی بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا در نظر گرفته شده و کنترل شدیدی بر آن حاکم است. بهبود و افزایش ابتکار، نوآوری و تحول، کاستن از فاصله‌های طبقاتی، ادامه روند حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری- صنعتی و بازارچه‌های مرزی، تقویت و افزایش- وحدت و انسجام درونی، بهبود مشارکت و افزایش روند مسئولیت‌پذیری، تقویت و ترویج فرهنگ ایرانی و اسلامی. در سناریو شماره هفت وضعیت وحدت و انسجام درونی و مسئولیت‌پذیری مانند وضعیت سناریوی شماره هشت، و از نظر وضعیت فرهنگ ایرانی و اسلامی و تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی) ادامه وضع موجود و دارای روند نسبتاً مطلوبی است، از نظر نظارت بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا، وضعیت نسبتاً بحرانی و از لحاظ ابتکار، نوآوری و تحول، و از نظر فاصله‌های طبقاتی، و همچنین حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری- صنعتی و بازارچه‌های مرزی، وضعیت بحرانی در پیش‌رو دارد.

ویژگی‌های سناریوی شماره شش، از نظر وضعیت وحدت و انسجام درونی مانند وضعیت سناریوی شماره هشت و هفت، و از نظر وضعیت فرهنگ ایرانی و اسلامی و تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی) ادامه وضع موجود و دارای روند نسبتاً- مطلوبی است (مانند سناریوی شماره هفت)، از نظر نظارت بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا، و همچنین از نظر فاصله- های طبقاتی، ادامه روند وضع موجود و وضعیت نسبتاً بحرانی و در نهایت از لحاظ ابتکار، نوآوری و تحول، حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری- صنعتی و بازارچه‌های مرزی، و مسئولیت‌پذیری وضعیت بحرانی دارد. ویژگی‌های سناریوی شماره پنج از لحاظ وضعیت این سناریو مانند سناریوی شماره شش است به جز وضعیت نظارت بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا که در این سناریو وضعیت بحرانی دارد.

وضعیت سناریوی شماره چهار: در این سناریو عامل‌های کلیدی نظارت بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا و فاصله‌های طبقاتی، ادامه روند وضع موجود و وضعیت نسبتاً بحرانی و عامل‌های کلیدی وحدت و انسجام‌درونی، فرهنگ ایرانی و-اسلامی، تمایزهای فرهنگی (قومی، مذهبی و زبانی)، مسئولیت‌پذیری، نوآوری و تحول، حمایت و توسعه مناطق آزاد تجاری - صنعتی و بازارچه‌های مرزی، دارای وضعیت بحرانی هستند. وضعیت سناریوی شماره دو شبیه سناریوی شماره ۴ است و تنها تفاوت آن در وضعیت عامل نوآوری و تحول که ادامه روند موجود و وضعیت نسبتاً بحرانی و عامل وجود فاصله‌های طبقاتی که وضعیت بحرانی دارد. سناریوی شماره یک شبیه سناریوی شماره ۲ است و تنها تفاوت آن در وضعیت عامل نوآوری و تحول است که این عامل وضعیت بحرانی دارد. و سناریوی شماره سه شبیه سناریوی شماره ۴ است و تنها تفاوت آن در وضعیت عامل نظارت بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا و فاصله‌های طبقاتی روند بحرانی دارد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

سناریو نویسی یکی از روش‌هایی است که به مدیران کمک می‌کند که علاوه بر تهیه برنامه‌ریزی‌های متعدد برای رویدادهای غیرمترقبه، جهت‌گیری درستی نسبت به سایر رویدادهای آینده داشته و بنابراین موضوعات مختلفی را در کانون توجه خود قرار دهند. ترسیم سناریوهای محتمل برای آینده و بررسی شرایط و ویژگی‌های آن این امکان را در اختیار مدیران و برنامه‌ریزان قرار می‌دهد تا خود را به منظور رویارویی با تهدیدهای پیشرو و همچنین بهره‌برداری از فرصت‌های آینده آماده سازند. و علاوه بر این، سناریوها و وضعیت‌های احتمالی مربوط به آنها می‌تواند به منظور جهت‌دهی به تغییرهای در حال تحقق و دستیابی به آینده مطلوب یاری‌رساند. در این راستا هدف پژوهش حاضر تدوین سناریوهای مؤثر در پیشرفت ایرانی - اسلامی با رویکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای بود. نتایج تحقیق تدوین ۸ سناریو با سازگاری قوی، ۱۲۴ سناریو با سازگاری ضعیف و ۱۲۱ سناریوی ناسازگار بود. از بین سناریوهای با سازگاری قوی یا محتمل سناریوی شماره ۸ بهترین وضعیت‌ها و جهت‌گیری مطلوبی برای پیشرفت استان در آینده در نظر گرفته‌است. سناریوهای شماره ۴، ۲، ۱، ۳، ۵ سناریوهایی هستند که بیشتر بیان‌کننده روند موجود برای آینده استان هستند و در نهایت سناریوهای شماره ۴، ۲، ۱، ۳، ۵ سناریوهایی هستند که وضعیت‌های نسبتاً بحرانی و بحرانی را پیش روی آینده استان جلوه می‌دهند. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد ۷۲٫۸۷ درصد از وضعیت‌هایی که در سناریوهای محتمل پیش‌روی آینده استان قرار دارند وضعیت بحرانی یا در آستانه بحران دارند که این خود ضرورت تجدیدنظر نسبت به سیاست‌ها و برنامه‌های پیاده شده در راستای توسعه استان به سمت الگوی پیشرفت اسلامی - ایرانی در آینده را می‌رساند.

- بازنگری در رویه‌های نظارتی بازرگانی برای مبارزه با فساد و قاچاق کالا؛
- جلوگیری از دخالت تعصبات در روند توسعه مناطق؛
- برطرف کردن ضعف‌های موجود در سیاست‌های قومی؛
- شناسایی و بالفعل کردن پتانسیل‌های مناطق استان، در راستای توسعه و خروج مناطق از انزوا و همچنین افزایش همبستگی و وحدت؛
- شناسایی و آگاهی از محدودیت‌های مناطق مختلف به ویژه مناطق مرزی و سعی بر کاهش و یا رفع آن‌ها؛
- حمایت و توسعه بازارچه‌های مرزی موجود در جهت رونق و فعال کردن آن‌ها و تحرک اشتغال در مناطق مرزی استان؛
- تشویق سرمایه‌گذاران و اعطای برخی از تسهیلات در جهت بالفعل کردن پتانسیل‌های مناطق استان؛
- بهره‌گیری از پتانسیل‌هایی که مناطق استان در صنعت گردشگری دارند؛
- تعادل بخشی به پخش روند توسعه در مناطق مختلف؛

References:

1. Abedi Jafari, H. & Salmani, D. and Radmnd, M. (2011). Review human resource needs of the Fifth Development Plan: future studies approach. *Journal of Strategy*. 56, pp: 345-344. (in persian).

2. EbrahimZadeh, E (2014), *The spatialPlaning and its role in explaining the Islamic-Iranian progress model*, Publications progress model, , First Edition , Tehran. (in persian).
3. PourMohammadi, SH (2014), *Sixth Development Plan; spatial Planning and Regional Development*, Economics Newspaper, N3313, News code: 832434-DEN. (in persian).
4. Hasirchi, A & A, Niiavand (2011), *Analysis of the Islamic-Iranian progress model from the Point of View of the Supreme Leader (Strategic Planning Approach in the Fourth Before the Revolution)*, Journal of Basij Studies, Spring2011, N 5, pp: 51-82. (i rrr ii)) .
5. Ziiary, K (2014), *Schools, theories and models of regional planning and planning*, Publications University of Tehran, fourth edition, Tehran. (in persian).
6. Ziiary, K & A, Mohammadi (2017), *Regional development management with emphasis on Iran.*, Publications University of Tehran, second edition, Tehran. (in persian).
7. Sancholi. Z (2013), *Explaining the nature of the Islamic-Iranian progress model*, Journal of Islamic-Iranian progress model, second year, Number three, Spring2010, pp. 77-122. (lm persian).
- t. Abdolmaleki, H (2009), *A look at the regional requirements for fair economic development*, Journal of Second impression, Sixth year, Number ten. (in persian).
9. AliPour, AR & H, Karimzadeh (2013), *The latest status of economic indicators of the northwest region of the country up to the year 2013*, Publications of the General Directorate for Economic Affairs and Finance of East Azarbaijan Province, First Edition , Tabriz. (in persian).
00. MohammadiDehcheshmeh, M & H, Alizadeh (2014), *Measurement of Regional Sustainable Development Indicators in West Azarbaijan Province Using Diagnostic Analysis Model and Fuzzy Markers*, Journal of Regional Economics and Development, Year21, No. 7, first half 4444 -66. (ieeessia)).
11. Mousavi, MN & Modiri, M & Kahaki, FS (2016), *Determing Iranian Islamic Influential Factors and Indicators in the balanced Development of Khorasan Razavi Province using Mic Mac Software*, Journal of Urban Management, No. 45, winter2016, pp. 7-30. (inrrrrsi)) .
22. Mousavi, MN & Kahaki, FS (2016), *Priority assessment of Iranian Islamic development indicators in the realization of spatial planning with the justice based approach of Khorasan Razavi province*, Journal of Geography and development, No. 45, winter2016, pp. 93-100. (in persian).
33. MardaniNokandeh, MH (2011), *The concept and essence of justice and progress with the Islamic-Iranian approach*, , Journal of Yas Strategy, No 25, Spring2011, pp. 195- 215. (in persian).
44. Alizadeh, A & Vahidi Motlagh, V and Nazmi, A. (Undated). *Scripting or planning based on scenarios*. Future think tank journalist. (in persian).
55. Beheshti, MB. & N. Zali. (2012). *Identify key factors of regional development planning approach based on scenarios: A Case Study of East Azerbaijan province*. Journal of Human science teachers and Spatial Planning. 1, pp: 41-63. (irrrrrri)) .
66. Bustani, HR. & Rezaei Dolatabady, H, and gouhary far, M. (2014). *Regional planning based on scenarios using AHP (CASE STUDY: Rural Cooperatives city of Rustam and Nour mamasani)*. Journal of Geography and urban-regional planning. 11, pp: 67-84J(irrrrrri)) .
77. BazzazZadeh M, Dadashpoor, H; Matouf, Sh (2015). *Review and analysis of key factors influencing the regional development approach to regional foresight, Case Study: West Azerbaijan Province, Iran*. Journal of Spatial Planning (Geography). 2, PP: 79-144. (in persian).
88. Froozandeh Dehkordi, L. & Shirpaz Arani, AA. & Jndqyan Bidgoli, SR. (2011). *Regional Planning using planning based on scenarios (Model prospects Kashan)*. Journal of Regional Planning. 3, pp: 39-56. (in persian).
99. Mottaghi, S. & A. Mottaghi. (2014). *Islamic-Iranian model of progress (Case study: Islamic finance model)*. Third Conference on Islamic-Iranian model of progress (analysis of current theory concepts Iran and world development experiences; to advance the Islamic theory, Tehran. (in persian).

00. Mousavi, MN. & Modiri, M. & Kahaki, FS. (2016). *Determining Iranian Islamic Influential Factors and Indicators in the balanced Development of Khorasan Razavi Province using Mic Mac Software. Journal of Urban Management. 45, pp: 7-30. (ieeeeessi))* .
11. Papouli Yazdi, M. (2004). *Social justice and development (use of ideology in spatial management planning). Journal of Geographical Research. 74, pp: 1-29. (ieeeeessi))* .
22. Pourezzat, AA. (2015). *Development of effective and efficient strategic planning Srmdar to deal with the challenges facing the country. Fourth conference of Islamic-Iranian model of progress, Iran's progress, past, present, future. Tehran. (in persian).*
33. Rabbani, T. (2012). *Structural analysis, a tool to identify and analyze the factors affecting the future (urban subjects). The first National Conference on futures , Tehran. (in persian).*
44. rouhani, A. & S. Ajourloo (2015). *Software MicMac; can be used in projects scripting – futures. Publications Arena, First Edition , Tehran. (in persian).*
55. Seif, AM. (2010). *The concept of indigenous development model Islamic Republic of Iran. Journal of Studies mobilization. 48, pp: 5-46. (in persian).*
66. Zali, N & F Atrian. (2016). *The development of regional tourism development scenarios based on the principles of futures studies (case study: Hamadan). Journal of Spatial management planning , 8 , pp: 107-131. (in persian).*

